

PRAVNE PRETPOSTAVKE ZA USPOSTAVU NOVIH TEHNOLOGIJA U FUNKCIJI ODRŽIVOG RAZVOJA / LEGAL ASSUMPTIONS FOR THE ESTABLISHMENT OF NEW TECHNOLOGIES AS A FUNCTION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Prof. dr. Remzija Kadrić¹, Prof. dr. Edin Ramić¹, Mr.sc. Žana Arsić², Alma Destanović¹, Mumer Muminović³

¹Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, PFT, Aleja Konzula Meljanac bb Travnik,

²Komora samostalnih preduzetnika Republike Srpske, Banja Luka

³Internacionalni univerzitet Brčko,

e- mail: remzija.kadric@iu-travnik.com, edin.ramic@iu-travnik.com, arsiczana@icloud.com, almaad819@gmail.com, muamermuminovi3@gmail.com

Pregledni članak

<https://www.doi.org/10.58952/zr20261501760>

UDK / UDC 34:62:502.131.1

Sažetak

Za uspostavu novih tehnologija a u funkciji održivog razvoja države i društva u BiH, neophodno je osigurati odgovarajuće pravne pretpostavke usvajanjem odgovarajućih pravnih propisa iz te oblasti. Odnos novih tehnologija (upotreba vještačke inteligencije, mobilnog interneta i drugih savremenih oblika komunikacije u društvu) prema tradicionalnim oblicima komunikacije a da se i dalje osigura zaštita privatnosti i sigurnosti predstavlja dodatni izazov u cilju ostvarivanja efikasnog i održivog razvoja društva u cjelini. U ovom radu daće se analiza odgovarajućih važećih propisa iz naznačene teme, dosadašnja iskustva i problematika u primjeni istih, uz preporuke donošenja nedostajućih propisa, kako bi se time osigurala potpuna pravna sigurnost i efikasnost funkcioniranja novih tehnologija u razvoju društva u cjelini. Do sada je u cilju reguliranja ove oblasti u BiH usvojeno nekoliko zakona, i to: Zakon o zaštiti ličnih podataka, Zakon o elektronskom potpisu, Zakon o elektronskom dokumentu i Zakon o elektronskom pravnom i poslovnom prometu. Osim ovoga potrebno je pravno urediti oblast zaštite državnih informacionih sistema, zaštita Cyber sigurnosti, te uvezati sistem koordinacije u radu u ovoj oblasti svih nivoa vlasti.

Ključne riječi: nove tehnologije, zakoni, pravna sigurnost, privatnost, digitalizacija, održiv razvoj
JEL klasifikacija: K20, O33, O38

Abstract

For the establishment of new technologies in the function of sustainable development of the state and society in BiH, it is necessary to ensure appropriate legal prerequisites by adopting appropriate legal regulations in this area. The relationship of new technologies (the use of artificial intelligence, mobile internet and other modern forms of communication in society) to traditional forms of communication while still ensuring the protection of privacy and security represents an additional challenge in order to achieve efficient and sustainable development of society as a whole. This paper will provide an analysis of the relevant applicable regulations from the indicated topic, previous experiences and issues in their application, with recommendations for the adoption of missing regulations, in order to ensure complete legal certainty and efficiency of the functioning of new technologies in the development of society as a whole. So far, several laws have been adopted in BiH to regulate this area, namely: the Law on the Protection of Personal Data, the Law on Electronic Signature, the Law on Electronic Documents and the Law on Electronic Legal and Business Transactions. In addition, it is necessary to legally regulate the area of protection of state information systems, protection of Cyber security, and to link the system of coordination in the work in this area of all levels of government.

Keywords: new technologies, laws, legal security, privacy, digitization, sustainable development
JEL classification: K20, O33, O38

UVOD

Za uspostavu novih tehnologija a u funkciji održivog razvoja države i društva u Bosni i Hercegovini, neophodno je osigurati odgovarajuće pravne pretpostavke usvajanjem odgovarajućih pravnih propisa iz te oblasti. U ovom radu predstavljena je analiza odgovarajućih važećih propisa iz naznačene teme, dosadašnja iskustva i problematika u primjeni istih, uz preporuke donošenja nedostajućih propisa, kako bi se time osigurala potpuna pravna sigurnost i efikasnost funkcioniranja novih tehnologija u razvoju društva u cjelini.

Do sada je u cilju reguliranja ove oblasti u BiH usvojeno nekoliko zakona, i to: *Zakon o zaštiti ličnih podataka*, *Zakon o elektronskom potpisu* i *Zakon o elektronskom pravnom i poslovnom prometu*. Osim ovoga potrebno je pravno urediti oblast zaštite državnih informacionih sistema, zaštita Cuber sigurnosti, te uvezati sistem koordinacije u radu u ovoj oblasti svih nivoa vlasti.

1. ZAKON O ZAŠTITI LIČNIH PODATAKA²⁶⁵

Zakon je usvojen 2005. godine i isti je usklađen sa GDPR (Opća uredba Evropske unije o zaštiti podataka). Ovim zakonom je stvorena mogućnost za međunarodnu razmjenu podataka. Pored toga stvoren je pravni okvir za digitalne tehnologije u tim aktivnostima. Zakonom se utvrđuje pravo građana na pristup informacijama o ličnim podacima, kao i pravo na ispravku i brisanje podataka, u propisanim procedurama, utvrđenim ovim zakonom.

Ovim Zakonom se propisuje veća kontrola nad korištenjem podataka, uz obavezu, imenovanja posebnog službenika za zaštitu podataka, uvođenje evidencija o obradi podataka, te vođenje tehničkih i organizacionim mjera zaštite podataka.

Ovim zakonom propisuju se:

- a) pravila u vezi sa zaštitom fizičkih lica u vezi s obradom ličnih podataka i pravila povezana sa slobodnim kretanjem ličnih podataka;
- b) nadležnosti Agencije za zaštitu ličnih podataka u Bosni i Hercegovini, organizacija i upravljanje, kao i druga pitanja značajna za njen rad i zakonito funkcionisanje;
- c) zaštita fizičkih lica u vezi s obradom ličnih podataka od nadležnih organa u svrhe sprečavanja, istrage i otkrivanja krivičnih djela ili gonjenja počinitelja krivičnih djela, izvršavanje krivičnih sankcija, uključujući zaštitu od prijetnji javnoj bezbjednosti i njihovo sprečavanje.²⁶⁶

Ovim zakonom štite se osnovna prava i slobode fizičkih lica u Bosni i Hercegovini bez obzira na njihovo državljanstvo i prebivalište, a posebno njihovo pravo na zaštitu ličnih podataka.

Ovaj zakon se primjenjuje na obradu ličnog podatka koja se u potpunosti obavlja automatizovano te na neautomatizovanu obradu ličnog podatka koji čini dio zbirke ličnih podataka ili je namijenjen da bude dio zbirke ličnih podataka. Ovaj zakon ne primjenjuje se na obradu ličnog podatka koju obavlja fizičko lice isključivo u svrhu ličnih aktivnosti ili aktivnosti domaćinstva.

Ovaj zakon primjenjuje se na obradu ličnog podatka koju obavlja kontrolor podataka ili obrađivač koji ima sjedište ili poslovni nastan, prebivalište ili boravište u Bosni i Hercegovini, nezavisno od toga obavlja li se obrada u Bosni i Hercegovini ili ne.

Principi obrade ličnog podatka su:

- a) zakonitost, pravičnost i transparentnost, u odnosu na nosioca podataka;
- b) ograničenje svrhe - podaci moraju biti prikupljeni u posebne, izričite i zakonite svrhe te se dalje ne smiju obrađivati na način koji nije u skladu s tim svrhama. Dalja obrada u svrhe arhiviranja u javnom interesu, u svrhe naučnog ili istorijskog istraživanja ili u statističke svrhe, u skladu sa članom 56. stavom (1) ovog zakona, ne smatra se neusklađenom sa prvobitnim svrhama;

²⁶⁵ Zakon o zaštiti ličnih podataka (Sl. glasnik BiH br. 12/2005.)

²⁶⁶ Član 1, Zakon o zaštiti ličnih podataka (Sl. glasnik BiH br. 12/2005.)

c) smanjenje obima podataka - podaci moraju biti primjereni, relevantni i ograničeni na ono što je neophodno u odnosu na svrhe za koje se obrađuju;

d) tačnost - podaci moraju biti tačni i po potrebi ažurirani. Moraju se preduzeti sve razumne mjere kako bi se obezbijedilo da lični podaci koji nisu tačni, imajući u vidu svrhe u koje se obrađuju, budu bez odgađanja izbrisani ili ispravljeni;

e) ograničenje čuvanja - podaci moraju biti čuvani u formi koja omogućava identifikaciju nosioca podataka i to ne duže nego što je potrebno u svrhe u koje se lični podaci obrađuju.²⁶⁷

Obrada ličnog podatka je zakonita samo ako je ispunjen najmanje jedan od sljedećih uslova:

a) ako je nosilac podataka dao saglasnost za obradu svojih ličnih podataka u jednu ili više posebnih svrha;

b) ako je obrada neophodna radi izvršenja ugovora u kojem je nosilac podataka ugovorna strana ili radi preduzimanja radnji na zahtjev nosioca podataka prije zaključenja ugovora;

c) ako je obrada neophodna radi poštovanja pravnih obaveza kontrolora podataka;

d) obrada je neophodna radi zaštite ključnih interesa nosioca podataka ili drugog fizičkog lica;

e) ako je obrada neophodna za izvršenje zadatka koji se obavlja u javnom interesu ili u okviru izvršavanja službenih ovlašćenja kontrolora podataka;

f) ako je obrada neophodna zbog legitimnih interesa kontrolora podataka ili treće strane, osim kada nad tim interesima pretežu interesi ili osnovna prava i slobode nosioca podataka, a koji zahtijevaju zaštitu ličnih podataka, posebno ako je nosilac podataka dijete. Ova tačka se ne primjenjuje na obradu koju vrše javni organi pri obavljanju svojih poslova.²⁶⁸

Uzimajući u obzir najnovija dostignuća, troškove sprovođenja i prirodu, obim, kontekst i svrhe obrade, kao i rizike različitih nivoa vjerovatnoće i ozbiljnosti za prava i slobode fizičkih lica, sprovodeći postupak iz člana 37. ovog zakona, kontrolor podataka i obrađivač primjenjuju odgovarajuće tehničke i organizacione mjere kako bi postigli odgovarajući nivo bezbjednosti s obzirom na rizik, što prema potrebi podrazumijeva:

a) pseudonimizaciju i enkripciju ličnog podatka;

b) mogućnost obezbjeđivanja trajne povjerljivosti, cjelovitosti, dostupnosti i otpornosti sistema i usluga obrade;

c) sposobnost blagovremenog ponovnog uspostavljanja dostupnosti ličnog podatka i pristupa njemu u slučaju fizičkog ili tehničkog incidenta;

d) postupak redovnog testiranja, ocjenjivanja i procjene djelotvornosti tehničkih i organizacionih mjera za postizanje bezbjednosti obrade.

Svaki prenos ličnog podatka čija je obrada u toku ili je namijenjen daljoj obradi poslije njegovog prenošenja u drugu državu ili međunarodnu organizaciju može se obavljati samo ako je takav prenos u skladu s odredbama ovog zakona, što obuhvata i dalji prenos ličnog podatka iz druge države ili međunarodne organizacije u još jednu drugu državu ili međunarodnu organizaciju.

Prenos ličnog podatka u drugu državu, na dio njene teritorije ili u jedan ili više sektora u toj državi ili međunarodnu organizaciju može se obavljati ako je utvrđeno da ta druga država, dio njene teritorije ili jedan ili više sektora u toj državi ili ta međunarodna organizacija obezbjeđuje adekvatan nivo zaštite ličnog podatka.

Smatra se da je adekvatan nivo zaštite obezbijeđen u državi, dijelovima njene teritorije ili jednom ili više sektora u toj državi ili međunarodnoj organizaciji, za koje je od Evropske unije utvrđeno da obezbjeđuju adekvatan nivo zaštite ličnog podatka.

²⁶⁷ Član 7, Zakon o zaštiti ličnih podataka (Sl. glasnik BiH br. 12/2005.)

²⁶⁸ Član 7, Član 64, Zakon o zaštiti ličnih podataka (Sl. glasnik BiH br. 12/2005.)

U praksi se ovaj zakon najčešće primjenjuje u bankarskim i zdravstvenim uslugama, te korištenjem interneta i raznih društvenih mreža. Zakonom je predviđena uspostava posebne Agencije za zaštitu ličnih podataka u BiH, koja vodi računa o zakonitom postupanju pri obradi i zaštiti ličnih podataka.

2. ZAKON O ELEKTRONSKOM POTPISU²⁶⁹

Zakon o elektronskom potpisu je usvojen na nivou Bosne i Hercegovine 2006. godine, a njegova primjena nije još u potpunosti saživjela iz višestrukih razloga kao što su:

- neujednačena primjena na različitim nivoima vlasti u BiH,
- kašnjenje u donošenju odgovarajućih pod zakonskih propisa,
- nedostajuća digitalizacija javne uprave,
- nedostatak kvalificiranih stručnjaka iz predmetne oblasti.

U Bosni i Hercegovini trenutno postoje četiri ovlaštena izdavaoca kvalifikovanog elektronskog potpisa, upisana u registar Ministarstva komunikacija i transporta Bosne i Hercegovine:

Uprava za indirektno oporezivanje BiH (UIO BiH),

Halcom d.o.o.,

Agencija za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine (IDDEEA BiH) i

JP BH Pošta d.o.o. Sarajevo.

Sva četiri subjekta izdaju kvalifikovani elektronski potpis, koji se, u skladu sa *Zakonom o elektronskom potpisu* ("Sl. glasnik BiH", br. 91/2006), može ravnopravno koristiti za potrebe elektronskog potpisivanja dokumenata i elektronske komunikacije.

Za građane BiH, IDDEEA izdaje kvalifikovani elektronski potpis besplatno, u okviru svojih zakonskih nadležnosti, dok ostali ovlašteni izdavaoci elektronske potpise izdaju prema vlastitim tarifama.

Pored izdavanja kvalifikovanog elektronskog potpisa, IDDEEA kontinuirano radi na razvoju dodatnih usluga za građane. Jedan od najznačajnijih projekata je mobilna aplikacija e-IDDEEA, koja građanima omogućava korištenje brojnih elektronskih servisa države. Aktivacija aplikacije vrši se korištenjem istih pristupnih podataka koje građani dobijaju prilikom aktivacije kvalifikovanog elektronskog potpisa izdatog od IDDEEA.

Važno je istaći da je e-IDDEEA digitalni identitet građana BiH, te da služi i za digitalno predstavljanje građana. Istovremeno, važno je naglasiti da se kvalifikovani elektronski potpisi drugih izdavalaca ne mogu koristiti za pristup i upotrebu e-IDDEEA aplikacije, već isključivo elektronski potpis koji izdaje IDDEEA.

Za elektronske servise koje nude drugi ovlašteni izdavaoci, nadležnost za informisanje građana leži direktno na tim institucijama.

Kod članica Evropske unije propisi vezani za elektronski potpis (el DAS Regulativom) se direktno primjenjuju, u čemu je uspostavljen funkcionalni sistem sa međusobnim priznavanjem aktivnosti u toj oblasti. Propise i praktičnu primjenu e-potpisa u Bosni i Hercegovini i dalje treba usaglašavati sa pravilima koje važe u Evropskoj uniji.

3. ZAKON O ELEKTRONSKOM PRAVNOM I POSLOVNOM PROMETU²⁷⁰

Primjena ovog Zakona usko je vezana za Zakon o elektronskom potpisu i Zakonu o elektronskom dokumentu, te oni ukupno čine elektronski pravni promet u Bosni i Hercegovini. Zakon je donesen

²⁶⁹ Zakon o elektronskom potpisu (Sl. glasnik BiH br. 91/2006.)

²⁷⁰ Zakon o elektronskom pravnom i poslovnom prometu (Sl. glasnik BiH br. 88/2007.)

2007. godine, ali se da punim zakašnjenjem pristupilo u njegovoj primjeni. Važno je naglasiti da se pravni poslovi, prema ovom zakonu, mogu obavljati i elektronskim putem, uz elektronsku razmjenu podataka između korisnika raznih usluga.²⁷¹

Ovim zakonom uređuje se pravni okvir za određene aspekte elektronskog pravnog i poslovnog prometa, koji obuhvata preduzimanje i pružanje usluga informacionog društva, obaveze davaoca usluga u vezi s informiranjem, zaključivanje ugovora i odgovornost davaoca usluga.

Odredbe ovog zakona, koje se odnose na usluge informacionog društva, ne primjenjuju se na sljedeće usluge informacionog društva:

- a) djelatnost javnog bilježnika ili ekvivalentnih profesija, u mjeri u kojoj je uključena direktna i specifična veza s obavljanjem funkcija javnih tijela,
- b) zastupanje stranaka i odbrana njihovih interesa pred sudovima,
- c) nagradne igre i igre na sreću, za koje se plaća ulog s novčanom vrijednošću, uključujući lutrije i kladenje.

Ovim zakonom ne mijenjaju se propisi iz oblasti oporezivanja, zaštite podataka, te propisi koji se odnose na sporazume između preduzeća, odluke koje donose udruženja preduzeća ili praksu usklađenu sa sporazumima s ciljem podjele tržišta ili fiksiranja cijena (cartel law).

Lica mogu urediti svoje odnose pri stvaranju, slanju, prijemu, čuvanju ili drugoj obradi elektronskih poruka drugačije nego što je ovim zakonom određeno, ako iz pojedine odredbe ovog zakona ili iz njenog smisla ne proizilazi nešto drugo.

Za preduzimanje i pružanje usluga davaocu usluga nije potrebna posebna službena dozvola, saglasnost, odobrenje ili koncesija, ili zadovoljavanje drugih zahtjeva jednakog pravnog djelovanja.

Pravni propisi kojima se uređuje izdavanje dozvola za preduzimanje ili obavljanje poslovne, zanatske ili strukovne djelatnosti, a koji ne važe isključivo za usluge informacionog društva, ostaju nepromijenjeni. Isto važi i za pravne propise koji se odnose na obaveze objave ili koncesione obaveze telekomunikacionih usluga. Sporija primjena ovog zakona je u poslovima javne uprave i u sudstvu. U primjeni zakona nedostaje bolja informisanost, te digitalna obuka.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Za uspostavu novih tehnologija a u svrhu održivog razvoja u Bosni i Hercegovini, neophodno je tu oblast pravno regulisati donošenjem odgovarajućih zakona i pratećih podzakonskih akata. Iz tih razloga, ovim radom predstavljena je pravna analiza nekoliko ključnih propisa u Bosni i Hercegovini, a koji su u vezi sa uspostavom novih tehnologija, a sve u funkciji efikasnog i održivog razvoja, imajući pri tome u vidu, kako objektivne, tako i subjektivne poteškoće u primjeni navedenih propisa.

²⁷¹ Član 1, Zakon o elektronskom pravnom i poslovnom prometu (Sl. glasnik BiH br. 88/2007.)

LITERATURA

1. Digital economy and society statistics – enterprises. Luxembourg: Eurostat Statistics Explained. Eurostat. 2025.
2. Digitalisation in Europe – 2025 edition. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Eurostat. 2025.
3. Klasifikacija djelatnosti Bosne i Hercegovine 2010: Metodologija za statističku primjenu. Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine. Sarajevo. 2010.
4. Propisi iz oblasti zaštite ličnih podataka. Agencija za zaštitu ličnih podataka u Bosni i Hercegovini. Sarajevo. 2010.
5. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council: General Data Protection Regulation. Official Journal of the European Union. European Parliament and Council of the European Union. 2016.
6. Secure personal data. Brussels: European Data Protection Board. 2023.
7. The EDPB data protection guide for small business. Brussels: EDPB. European Data Protection Board. 2023.
8. Zakon o elektronskom potpisu, Sl. glasnik BiH br. 91/2006.
9. Zakon o elektronskom pravnom i poslovnom prometu prometu, Sl. glasnik BiH br. 88/2007.
10. Zakon o zaštiti ličnih podataka, Sl. glasnik BiH br. 12/2005.